

Почитувани граѓани,

Како Гувернер на Народна банка на Република Македонија чест ми е да Ви го поднесам на разгледување Годишниот извештај на Народна банка за 1999 година. Со тоа се исполнува законската обврска содржана во членот 8 од Законот за Народна банка на Република Македонија за поднесување на Годишен извештај за спроведувањето на монетарната политика до Собранието на Република Македонија. Извештајот што Ви го презентирам е усвоен од Советот на Народна банка на 23.03.2000 година.

Зад нас е година која на економски план беше мошне специфична, при што за да се донесе објективна оценка за економските остварувања во Република Македонија мора да се земаат предвид околностите во кои функционираше македонската економија. Имено, екстерниот шок, предизвикан од војната во соседна СР Југославија, силно ја погоди македонската економија, произведувајќи неволни ефекти како на страната на побарувачката така и на страната на понудата. Тоа ја наметна потребата од ревидирање на првичните економски проекции и тие беа заменети со нови, мошне несиметрични. Меѓутоа, во новонастанатите околности македонската економија покажа изненадувачки висок степен на виолност, односно способност да се соочи со крајно неволни екстерни влијанија. При тоа, она што е остварено на макроекономски план во 1999 година делумно отстапува од првично проектираното, но од друга страна е далеку подобро од мошне несиметричните предвидувања формирани во моментите кога кулминираше кризата во СР Југославија.

Накоро резимирано, во 1999 година е продолжен неколкугодишниот тренд на економски растеж, при што тој е со умерен интензитет, но е исклучително значаен во услови на мошне неволни екстерни влијанија. Истовремено, и покрај сите турбулентни движења задржана е преходно воспоставената стабилност на домашната валута, како на интерен така и на екстерен план. Имено, стапката на инфлација останала ниска и стабилна, додека номиналниот девизен курс на денарот во однос на германската марка беше одржан на таргетираното ниво. Сепак, истовремено не дојде до позначајно подобрување кај проблемите присутни и во преходните години. Невработеноста, трговскиот дефицит и финансиската недисциплина останала на високо ниво, а останала и потребата од поинакумо зацврстување на корпоративното управување за да корпоративниот сектор се приближи уште повеќе до пазарната логика на функционирање. Нерешените проблеми во 1999 година налагаат неотложно продолжување и забрзување на структурните реформи во македонската економија за да се фати приклучок со најразвиените земји во транзиција.

Настоящи предвидувањата за контраракција на економската активност во Република Македонија во 1999 година, инспирирани од влијанието на екстерниот шок, бруто домашниот производ (БДП) според проценките податоци оствари реален пораст од 2,7%. Иако остварениот економски растеж е побавен од соодветниот во 1998 година за 0,2 процентни поени, тој е далеку подобар од несиметричните прогнози дека ќе дојде до реален пад на БДП од 4,0% до 15,0%. Значајно е дека веќе четвртта година по ред во Република Македонија се остварува позитивен економски растеж, кој во иднина сепак ќе мора значително да се забрза за да се почувствуваат позначајни позитивни ефекти.

Карактеристично е дека порастот на БДП не се должи на спроведените структурни реформи, туку на резонансноста на факторите на страната на

понуѓања на промени на сираниа на побарувачката по завршувањето на војната во СР Југославија. Порастот на БДП е генериран од зголемувањето на новосоздадената вредност кај услугите, имајќи предвид дека за првпат по пригодишен констинуиран пораст индустриското производство се задржа во зона на незаинтересни движења. При тоа, поволно е што падот на индустриското производство е значително забавен по двоцифрениот незаинтересни стапки на пораст во периодот на кулминација на воениот дејствија во СР Југославија, кога беше невозможен пристапот до пазарот на овој важен трговски партнер и до транспортниот коридор низ оваа земја. Така, остварувањето на ограничувачките влијанија за динамизирање на економската активност во Република Македонија, предизвикани од екстерниот шок, резултираше со позитивни економски движења во втората половина од 1999 година, што претставува и основа за предвидувањата за продолжување на оваа тенденција во 2000 година.

Еден од нужните предуслови за позначајно забрзување на економскиот растеж е динамизирањето на инвестиционата активност. Во 1999 година порастот на инвестициите во основни средства во Република Македонија беше мошне низок, со што и онаму нивното учество во БДП остана на незадоволително ниско ниво. Од една страна тоа се должи на високите капитални стапки на банкарските кредити и нивната неволна рочна структура, а од друга страна на глобално зголемениот ризик во регионот. Тоа делуваше десимулативно на странските инвеститори, поради што и покрај сочуваниа макроекономска стабилност во земјата, странските директни инвестиции во 1999 година беа значително пониски во споредба со 1998 година. Сепак, охрабрува тоа што во 1999 година се склучени неколку договори за странски директни инвестиции во Република Македонија чија конечна реализација е предвидена за 2000 година.

Скромното редуцирање на стапката на невработеност во текот на 1999 година не го менува заклучокот дека невработеноста е онаа макроекономска варијабла која во најголема мерка ги релативизира остварените позитивни движења во македонската економија.

Исклучително значајно макроекономско остварување во Република Македонија во 1999 година е задржувањето на воспоставената ценовна стабилност. Така, на декемврска основа (декември 1999 / декември 1998 година) стапката на инфлација, мерена преку порастот на цените на мало, изнесуваше 2,3%, што е во рамките на проектираниот максимален пораст од 3,0%. Тоа не беше лесно да се постигне во услови кога постоеше опасност неволните екстерни влијанија од војната во СР Југославија да предизвикаат пореметување на ценовната стабилност. Меѓутоа, со успешна координација на монетарната политика, фискалната политика и политиката на плати беа задржани под контрола главните потенцијални фактори кои можат да доведат до интензивирање на инфлаторните движења. Со остварената ниска годишна стапка на инфлација на декемврска основа во 1999 година во Република Македонија веќе пет години инфлацијата се одржува на едноцифрено ниво.

За да ја одржи стапката на инфлација во проектираниите рамки, Народна банка на Република Македонија и во 1999 година продолжи со имплементација на монетарната стратегија на таргетирање на номиналниот девизен курс на денарот во однос на германската марка. Согласно ваквата стратегија, одржувањето на девизниот курс на денарот на таргетираното ниво претставуваше посредна цел, преку чие исполнување се задржа и ценовната стабилност како крајна цел. При тоа, во услови на силен екстерен шок за македонската економија, примената на ваква монетарна стратегија дејствително го задржа главен ајсорбер на неволните влијанија да

биде пазарот на пари, каде што во екој на кризата дојде до исклучително висок пораст на каматните стапки. Сепак, користејќи ги сите расположливи инструменти за монетарно регулирање, во мошне тежки околности Централната банка успеа да ја нормализира состојбата на пазарот на пари, одржувајќи го притоа девизниот курс на денарот во однос на германската марка на шаржепираното ниво. Во периодот по завршувањето на косовската криза, просечната пондерирана каматна стапка на пазарот на пари бележеше континуирано намалување, со што од 25,2% во мај 1999 година кога го достигна своето највисоко ниво, во декември 1999 година беше сведена на 11,6% годишно.

Од особено значење за успешна реализација на зацртаната монетарна политика во 1999 година беа поволните движења на девизниот пазар, особено во периодот по завршувањето на воените дејствија во СР Југославија. Имено, во услови на поголема понуда од побарувачка на девизниот пазар, Народна банка на Република Македонија изврши нејо откупи на девизи во износ од 118 милиони САД долари, што е за 82 милиони САД долари повеќе во споредба со 1998 година. Притоа, Министерството за финансии имаше значаен придонес за успешната стабилизација на монетарните ефекти од високиот откуп на девизи од страна на Народна банка на Република Македонија, што истовремено создаваше простор за интензивирање на кредитната активност на банкарскиот сектор. Така, и во текот на 1999 година од буџетот на државата кај Народна банка на Република Македонија беа трансферирани средства во фондот за поддршка на монетарната политика, со што продолжи успешната координација на монетарната и фискалната политика. Високиот нејо откуп на девизи на девизниот пазар беше главен фактор кој влијаше во правец на зголемување на бруто девизните резерви на Народна банка на Република Македонија за 125 милиони САД долари. Со тоа, на крајот од 1999 година тие изнесуваа 458 милиони САД долари, што претставува највисоко ниво од монетарното осамостојување на Република Македонија и соодветствува на 3,1 месечен увоз на стоки.

Сепак, поволните движења на девизниот пазар во 1999 година се должат првенствено на влијанието на екстерни фактори (странски донации и зголемено присуство на нерезидентии), а не и на квалитативно подобрени остварувања во надворешно - трговската размена и прилив на девизи по ова основа. Имено, во 1999 година дојде до влошување на движењата во размената на стоки со странство, што се гледа преку нејоволни поместувања во нејзината структура, намалување на стапката на покриеност на увозот со извоз и одржување на висок трговски дефицит. Екстерниот шок предизвика контраструкција на надворешно - трговската размена за 7,4%, при што извозот се намали за 9,1%, а увозот за 6,2%. Побавниот пад на увозот во однос на извозот резултираше со континуирано остварување на висок трговски дефицит, кој во 1999 година изнесуваше 604 милиони САД долари. Особено е значајно што дефицитот на тековната сметка на билансот на плаќања во 1999 година во споредба со 1998 година е двојно понизок и изнесува 3,9% од БДП.

Независно од генералните на високиот нејо откуп на девизи на девизниот пазар од страна на Народна банка на Република Македонија во 1999 година, тој резултираше со зголемување на примарните пари и постигнување на висок степен на ликвидност во банкарскиот систем. Имено, просечната меѓугодишна стапка на пораст на примарните пари во 1999 година изнесуваше 9,4%, додека на декемвриска основа зголемувањето е континуирано и изнесуваше 11,2%. Порастот на примарните пари, придружен со најактивниот процес на монетарна мултипликација резултираше со висок пораст на паричната маса. Во 1999 година на декемвриска основа паричната маса М1, која ги вклучува тековните пари во отпек и депозитните пари, се зголеми за 4.516 милиони денари, или за 29,8%. Просечната стапка на

пораст на паричната маса М1 во 1999 година досејна 24,3%. Истовремено, дојде до поволни поместувања во струкура на паричната маса М1 и зголемување на учеството на дејозитните пари за сметка на зотовите пари во отпек за 5,7 процентни поени.

Високи стапки на пораст се остварени и кај пошироко дефинирани монетарни агрегати. Така, паричната маса М2 - денарски дел во 1999 година на декемвриска основа се зголеми за 6.648 милиони денари, или за 33,5%, додека паричната маса според најшироката дефиниција оствари меѓугодишно зголемување од 8.642 милиони денари, или за 29,3%. И покрај високиот пораст на паричната маса, Народна банка на Република Македонија не ја доведе во опасност восттавената ценова стабилност, овозможувајќи истовремено понуда на пари доволна за нормално извршување на стоковно - паричните трансакции во економијата. Истовремено, банкарскиот систем на Република Македонија во 1999 година положи голем тесет, покажувајќи висок степен на резонанзност во услови на опасност од "безство на дејозитите". Имено, банките успеано одговорија на нагло и интензивно повлекување на дејозитите од страна на економските субјекти во моментите пред почетокот на војната во СР Југославија, кога ризикот и неизвесноста беа на највисоко ниво. Со тоа се релаксираа состојбите, што влијаеше во правец на понатамошно зголемување на довербата во банкарскиот систем и продолжување на тенденцијата на пораст на штедењето, како кај населението, така и кај репривијата.

Порастот на дејозитите значеше зголемување на дејозитниот поинцијал на банките, односно на нивниот капацитет за интензивирање на кредитната поддршка на стопанството. Во 1999 година вкупните пласмани на банките на недржавниот сектор остварија пораст од 3.027 милиони денари, или за 9,4%. Како и во претходните години, се задржа неволната рочна струкура на вкупните пласмани на банките, во која најголемо учество имаат крайкорочните пласмани. Отсуството на позначајна долгорочна кредитна поддршка на економските субјекти продолжува да биде фактор кој лимитирачки влијае на процесот на динамизирање на економската активност во Република Македонија. Набљудувано од валуиен аспект, во 1999 година е регистриран повисок пораст на девизните пласмани на банките, што кореспондира со оптимистичките стапки на овие кредити.

Капиталните стапки на банките и во 1999 година се задржаа на високо ниво, со што продолжија да делуваат дестимулативно на поинцијалните инвестициони. Карактеристично е што капиталните стапки останале непроменети и во услови на интензивни економски флукуации, предизвикани од влијанието на екстерни фактори, што укажува на ригидноста на банките во дизајнирањето на капиталната политика. Номиналните просечни пондерирани активни капитални стапки на банките во 1999 година изнесуваа 20,5%, што во однос на 1998 претставува намалување за само 0,5 процентни поени. Во услови на досејната ценова стабилност, тоа резултираше со мошне високи реални активни капитални стапки на банките, кои изнесуваа 21,6%.

Генерално, во 1999 година во финансискиот сектор во Република Македонија продолжија позитивните развојни трендови и чекорите кон негово дооформување и зајакнување. Македонското банкарство успеа релативно успеано да ги надмине предизвиците со кои се соочи во текот на ескалацијата на кризата во СР Југославија. Истовремено, дојде до понатамошна афирмација на Пазарот на пари и крайкорочни хартии од вредност, односно Македонската берза на долгорочни хартии од вредност. Во 1999 година продолжија активностите околу реформата во платниот промет, како и успешно функционирање на Фондот за

осигурување на штедниите влогови. Со тоа, се создаваат сè подобри услови за зголемена финансиска интермедијација во Република Македонија, како предуслов за поефикасна алокација на финансиските ресурси и пооптимизирање на економскиот раст.

Набљудувано кон иднината, за динамизирање на економската активност и релативизирање на проблемот на високата невработеност во Република Македонија, од исклучително значење ќе биде решавањето на две прашања. Прво, потребно е неопходно продолжување и пролабочување на структурните реформи. Тоа е единствениот пат за долгорочно преспројување на македонската економија и остварување на висок степен на конкурентност со меѓународните економски процеси. За тоа цел е потребно склучување на потребните аранжмани со меѓународните финансиски институции, поради нивните финансиски ефекти за поддршка на платниот биланс, но и уште поважно, сигнализирани ефекти за оптимизирањето странски инвестиции. Треба да се истакне дека во 1999 година, и покрај тоа што се прекина реализацијата на ЕСАФ аранжманот на Република Македонија со Меѓународниот монетарен фонд, Централната банка не го промени своето однесување и ја потврди уште еднаш својата цврста одредба за одржување на тесно стабилната ценовна стабилност.

Второ, од исклучително значење за идниот развој на македонската економија е редуцирањето на цената на средствата кои се позајмуваат од банките. Во тој контекст, ќе биде потребно да се преземат неколку чекори. Мошне важен е континуитетот на политиката на домашното штедење, како основа за кредитна активност на банките. За тоа цел, потребно е одржување на макроекономската стабилност, понајмошно зацврстување на банкарската супервизија и уште функционално функционирање на Фондот за осигурување на штедниите влогови, како и решавање на проблемот на страното девизно штедење, со кои што мерки дојдовно ќе се зголеми довербата на економските субјекти во банкарскиот систем. Понајмошно, редуцирањето на каматните стапки на банките може да се оствари и преку квалитативно зголемување на конкуренцијата во банкарскиот сектор, преку окружување на домашните банки и влез на странски банки, кои истовремено ќе влијаат и во правец на зголемување на штедењето. Исто така, треба да се дозакружи законската регулатива која ја регулира најлаката на побарувањата на банките, со што ќе се елиминира дел од ризикот кој моментно е инкорпориран во високите каматни стапки. Развојот на Македонската берза на долгорочни хартии од вредност и понајмошната институционална диверсификација во финансискиот сектор, мотивирана меѓу другото и од реформата во пензискиот систем во Република Македонија, дојдовно ќе им овозможи на економските субјекти пристап до повисоки извори на финансиски средства, што ќе влијае во правец на намалување на традиционалната ориентираност на субјектите за финансирање на своите потреби исклучиво со банкарски средства. Сите овие чекори ќе резултираат со редуцирање на каматните стапки и создавање предуслови за динамизирање на економската активност. Брзиот економски раст во услови на одржлива макроекономска стабилност во националната економија е и најдобра шанса за оптимизирање на странски инвестиции во Република Македонија.

Скопје, април, 2000

д-р Љубе Триески
 Гувернер и Претседател на Советот на
 Народна банка на Република Македонија